

ПРИНЦИП ГЛАСНОСТІ ТА ВІДКРИТОСТІ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ І ЙОГО ПОВНЕ ФІКСУВАННЯ ТЕХНІЧНИМИ ЗАСОБАМИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Олена Штефан,

*доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії захисту суб'єктивних прав відділу проблем приватного права НДІ приватного права і підприємництва імені Ф. Г. Бурчака НАПрН України
ID ORCID: 0000-0002-6334-0040*

У статті обґрунтовується актуальність та необхідність подальшого поглибленого наукового дослідження принципу гласності та відкритості судового процесу і його повне фіксування технічними засобами в цивільному судочинстві України; доводиться об'єктивний зв'язок між принципами цивільного судочинства та процесами, що відбуваються у суспільстві, між принципами, предметом та методом галузі права, а також між самими принципами, які утворюють систему. Висвітлено підходи ЄСПЛ до розуміння окремих положень принципу гласності та відкритості судового процесу і його повне фіксування технічними засобами.

Ключові слова: принцип гласності та відкритості судового процесу і його повне фіксування технічними засобами, принципи цивільного судочинства, цивільне судочинство, інформація з обмеженим доступом, механізм правового регулювання

Як відомо, у результаті військової агресії Росії проти України з 24 лютого 2022 року на території нашої країни введено воєнний стан. Формально його введення не впливає на процес здійснення судочинства. Зокрема, відповідно до статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII не можуть бути припинені повноваження судів. Своєю чергою, відповідно до статті 26 вказаного закону скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства в умовах воєнного стану забороняється. Водночас на практиці забезпечити безперебійну роботу судів у період війни вкрай важко.

Відтак, Державною судовою адміністрацією України та Радою суддів України було розроблено численні рекомендації із забезпечення роботи судів.

Отож питання реалізації принципів цивільного процесуального права в ході здійснення правосуддя не втрачає своєї актуальності та потребує ще більшої уваги науковців і практиків.

Термін «принципи» походить від латин. *principium* та визначається як «те, що лежить в основі певної теорії, вчення, науки, світогляду тощо» [1, 452]. Семантичне значення цього терміна вказує на соціальні зміни в суспільстві у процесі його розвитку, стан

законодавства у відповідний історичний період, які впливають на характер і здійснення судочинства стосовно розгляду та вирішення цивільних справ. Тому визначення принципів цивільного процесуального права перебуває у постійному розвитку.

Звертаючись до загальної теорії права, під принципами права зазвичай розуміють основні ідеї, організаційні характерні ознаки правотворчості [2, 237]. Утім можна зустріти й більш розгорнуте визначення принципів права — найбільш загальні та стабільні засади, що сприяють утвердженню, забезпеченню і захисту суспільних цінностей, виражають сутність права та визначають напрями його подальшого розвитку [3, 121].

Як відомо, загальноправові принципи конкретизуються та спеціалізуються, тобто розвиваються у галузях права, при цьому вони зберігають свою систему та властивості, з урахуванням предмета і методу певної галузі, а також вплив кожного з принципів на суспільні відносини. Цивільне процесуальне право як галузь національного права не є виключенням із цього правила, тобто принципи цивільного процесуального права є частиною принципів національного права.

Принципами цивільного процесуального права є основні ідеї, фундаментальні засади щодо завдань та мети цивільного судочинства, закріплені в нормах цивільного процесуального права, у яких відображаються специфіка предмета та методу правового регулювання цивільного процесуального права, а також є одним із елементів механізму правового регулювання цивільних процесуальних відносин та перебуває в діалектичному взаємозв'язку та взаємообумовленості з іншими елементами механізму правового регулювання.

У процесі здійснення цивільного судочинства в умовах воєнного стану особливої гостроти набуває питання реалізації принципу гласності та від-

критості судового процесу і його повне фіксування технічними засобами.

Окремі питання, присвячені розкриттю сутності та правової реалізації принципу гласності та відкритості судового процесу та його повне фіксування технічними засобами, у своїх роботах досліджували Є. В. Васьковський [4], Ю. С. Гамбаров [5], В. В. Комаров [6, 191–196], В. А. Кройтор [7, 419–427], Є. О. Нефедьев [8], В. І. Тертишников [9], М. К. Треушников [10], Ю. А. Турлова [11, 195–198], М. Й. Штефан [12] та інші. Аналіз наявних досліджень свідчить про неоднозначність підходів до розуміння сутності принципу гласності та відкритості судового процесу і його повного фіксування технічними засобами та, як наслідок, про неоднозначність бачення його реалізації у процесі здійснення цивільного судочинства.

Саме тому варто проаналізувати існуючі в цивільній процесуальній доктрині підходи до визначення принципу гласності та відкритості судового процесу і його повного фіксування технічними засобами шляхом співвідношення їх з відповідними нормами цивільного процесуального законодавства та відповідними позиціями ЄСПЛ, що викладені у його рішеннях.

Принцип гласності та відкритості судового процесу і його повне фіксування технічними засобами є конституційним, міжгалузевим, організаційним принципом цивільного процесуального права, який має нормативне закріплення на національному так міжнародному рівнях правового регулювання.

Якщо виходити з назви цього принципу, то очевидно, що він має три складові: 1) гласність; 2) відкритість; 3) повне фіксування технічними засобами судового процесу, задля досягнення мети цивільного судочинства — ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

На міжнародному рівні цей принцип закріплений у статтях 10–11, 19,

29 Загальної декларація прав людини від 10 грудня 1948 року; статті 13 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року; п. 8 Мінімальних стандартів правил ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») від 29 листопада 1985 року; статті 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року; статтях 6, 40 Європейської конвенції з прав людини від 14 листопада 1950 року; Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № R (95) 11 державам-членам щодо відбору, обробки, представлення та архівації судових рішень у правових інформаційно-пошукових системах від 11 вересня 1995 року; п. I (5.16), II (9.1) і (10.1) Документа Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЕ від 29 червня 1990 року тощо. Численні рішення ЄСПЛ також розкривають сутність абсолютного права людини на справедливий і публічний розгляд її справи, зміст якого полягає у: 1) відкритому судовому розгляді справи в суді першої інстанції; 2) праві заявника бути особисто вислуханим судом із питань фактичних обставин у суді будь-якої інстанції, у провадженні якої перебуває справа; 3) забезпеченні загальнодоступності змісту (тексту) судового рішення, що ухвалюється будь-якою інстанцією, шляхом його публічного оголошення, депонування його іншим способом.

На національному рівні статтею 129 Конституції України закріплений у якості засади судочинства принцип гласності судового процесу та його повне фіксування технічними засобами.

У чинному процесуальному законодавстві вказаний принцип закріплено у переліку основних засад (принципів) судочинства. Безпосередньо у п. 3 ч. 3 статті 2 ЦПК України він отримав своє закріплення.

Своєю чергою, сутність принципів гласності та відкритості розкривається у статті 11 Закону України «Про судо-

устрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII, а також у статтях 7 та 8 ЦПК України.

Аналіз вказаних нормативно-правових актів дає змогу зробити висновки, що принцип гласності та його повне фіксування технічними засобами передбачає таке:

- розгляд справ у судах проводиться усно та відкрито, окрім випадків, встановлених чинним законодавством;
- будь-яка особа має право бути присутньою у відкритому судовому засіданні. При цьому від особи, яка бажає бути присутньою у судовому засіданні, забороняється вимагати будь-які документи, окрім документа, що посвідчує особу. Водночас, особи, які бажають бути присутніми у судовому засіданні, допускаються до зали судових засідань лише до початку судового засідання та під час перерви;
- особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації без створення перешкод у веденні засідання і здійсненні учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис із використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених законом;
- із дозволу суду може здійснюватися трансляція судового засідання. Якщо всі учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, здійснюється транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет в обов'язковому порядку без створення перешкод у веденні засідання і здійсненні учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав;
- суд під час розгляду справи в судовому засіданні здійснює повне фіксування його перебігу за допомо-

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА

гою відео- та (або) звукозаписувального технічного засобу, окрім випадків, передбачених чинним законодавством. Порядок такого фіксування встановлюється відповідними нормами ЦПК України;

- судові рішення (повне або скорочене), ухвалені у відкритому судовому засіданні, оголошуються прилюдно у порядку, визначеному чинним законодавством. Якщо судові рішення оголошуються прилюдно, учасники справи, інші особи, присутні у залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відеозапис, транслявання проголошення рішення по радіо і телебаченню, у мережі Інтернет.

У цивільному процесуальному законодавстві закріплюються й винятки із принципу гласності:

- суд може видалити із зали судових засідань осіб, які перешкоджають веденню судового засідання, здійсненню прав або виконанню обов'язків учасників судового процесу або судді, порушують порядок у залі суду; суд може прийняти рішення про обмеження доступу осіб, які не є учасниками судового процесу, у судові засідання під час карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», якщо участь у судовому засіданні становитиме загрозу життю чи здоров'ю особи;
- розгляд справи у закритому судовому засіданні проводиться у випадках, коли:
- відкритий судовий розгляд може мати наслідком розголошення таємної чи іншої інформації, що охороняється законом;
- за клопотанням учасників справи з метою забезпечення таємниці усунування, запобігання розголошенню відомостей про інтимні чи інші особисті сторони життя учас-

ників судового процесу або відомостей, що принижують їхню честь і гідність;

- в інших випадках, установлених законом.

Таким чином, законодавець у нормах права встановив правовий механізм реалізації принципу гласності та фіксації розгляду справи в судовому засіданні, вказавши на певні притаманні їм риси, водночас не розкрив сутності категорії «гласність».

Своєю чергою, відкритість інформації щодо справи передбачає, що:

- ніхто не може бути позбавлений права на інформацію про дату, час і місце розгляду своєї справи або обмежений у праві отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Будь-яка особа, яка не є учасником справи, має право на доступ до судових рішень у порядку, встановленому законом;
- особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, які подали апеляційну чи касаційну скаргу на відповідне рішення, мають право ознайомлюватися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії з документів, долучених до справи, одержувати копії судових рішень у порядку, передбаченому цивільним процесуальним законодавством;
- інформація щодо суду, який розглядає справу, учасників справи та предмета позову, дати надходження позовної заяви (скарги) чи будь-якої іншої заяви або клопотання у справі, у тому числі особи, яка подала таку заяву, вжитих заходів забезпечення позову та (або) доказів, стадії розгляду справи, місця, дати і часу судового засідання, руху справи з одного суду до іншого є відкритою та підлягає невідкладному оприлюдненню на офіційному веб-порталі судової влади України в порядку, визначеному

Положенням про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів);

- у разі постановлення судом ухвали про розгляд справи у закритому судовому засіданні інформація щодо справи не розкривається, окрім відомостей про учасників справи, предмет позову, дату надходження позовної заяви, стадії розгляду справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого.

У цивільному процесуальному законодавстві закріплюються й винятки з цього принципу, що пов'язані з обсягом інформації щодо справи, яка розглядається судом, доступної для осіб, які не є учасниками судового процесу, тобто не можуть бути оприлюднені такі відомості:

- 1) місце проживання або перебування фізичних осіб із зазначенням адреси, номери телефонів чи інших засобів зв'язку, адреси електронної пошти, реєстраційні номери облікової картки платника податків, реквізити документів, що посвідчують особу, унікальні номери запису в Єдиному державному демографічному реєстрі;
- 2) реєстраційні номери транспортних засобів;
- 3) номери банківських рахунків, номери платіжних карток;
- 4) інформація, для забезпечення захисту якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувалися в закритому судовому засіданні.

Такі відомості замінюються літерними або цифровими позначеннями.

Водночас, доступ до інформації може бути обмежений і щодо сторін цивільної справи. Так, наприклад, питання розкриття інформації з обмеженим доступом приділяв увагу ЕСПЛ у своїх рішеннях, безпосередньо сформулювавши такі підходи: 1) необхідно надавати доступ до матеріалів, що мають «життєво важливе» значення для ре-

зультату справи; доступ до менш важливих доказів може бути обмежено (п. 78–82 Рішення ЕСПЛ у справі Мак-Майкл проти Сполученого Королівства (McMichael v. the United Kingdom) (заява №16424/90) від 24 лютого 1995 р.); 2) труднощі, що постають для сторони захисту у зв'язку з нерозголошенням, повинні бути належним чином компенсовані процедурами, яких дотримуються судові органи (п. 45–46 Рішення ЕСПЛ у справі Фітт проти Сполученого Королівства (Fitt v. the United Kingdom) (заява №29777/96) від 5 липня 2001 р.); 3) ці процедури можуть передбачати надання сторони захисту короткого викладу нерозкритих доказів (п. 42–45 Рішення ЕСПЛ у справі Ботме та Аламі проти Сполученого Королівства (Botmeh та Alami v. the United Kingdom) (заява №15187/03) від 7 вересня 2007 р.).

У цивільній процесуальній доктрині поряд з категорією «гласність» дослідники як синоніми використовують «прозорість», «транспарентність», «відкритість», «публічність».

Ще на початку ХХ ст. Є. В. Васковський виокремлював дві взаємопов'язані складові гласності — гласність для сторін (в прямому сенсі цього слова) та гласність загальну (або публічність) — і саме останню вважав більш широкою порівняно з першою [4, 154–159]. Такий підхід до розуміння гласності отримав свій розвиток у працях Є. О. Нефедьєва, який розмежував поняття «публічність» та «гласність». Публічність дослідник розглядав як право, що надається публіці бути присутньою в судовому засіданні, ознайомлюватися з матеріалами справи, друкувати інформацію про все, що відбувається під час розгляду справи та самі рішення суду. Гласність, на думку дослідника, отримує свою реалізацію в наданому сторонам праві бути присутніми в усіх стадіях провадження по їх справі, ознайомлюватися з усіма матеріалами справи, вимагати від суду видачі

копій довідок, судових актів [8, 188–189].

Водночас, дослідники ще того періоду зазначали, що гласність, тобто доступність процесу, як для всіх заінтересованих у ньому осіб, так і для публіки, робить здійснення судочинства об'єктом необхідного і фактичного контролю з боку суспільства, який перешкоджає тому, щоб судовий розгляд перетворювався на свавілля, і взагалі має надзвичайно велике виховне значення [5, 173].

За радянських часів більшість дослідників визначала гласність у вузькому значенні цієї категорії як вільний доступ до зали судових засідань усіх бажаних послухати процес громадян, а також їхнє право на письмові нотатки про процес і фіксацію всього, що відбувається в залі судового засідання [10, 50]. Наведену домку поділяють та доповнюють деякі сучасні науковці, наприклад Д. Я. Малешин, який вважає, що принцип гласності в сучасних умовах полягає не лише в можливості бути присутнім у залі судового засідання і фіксувати те, що відбувається, а й у можливості ознайомлення із судовим процесом через ЗМІ [13, 135–136].

У сучасній цивільній процесуальній доктрині існує тенденція до розширеного тлумачення змісту принципу гласності.

Так, В. В. Комаров гласність судочинства розглядає у трьох аспектах: як обов'язок суду забезпечити гласність судочинства; як право сторін на гласний розгляд справи; право бажаних (публіки) бути присутніми у відкритих судових засіданнях, розповсюджувати та отримувати інформацію про діяльність суду [9, 61].

Якщо виходити зі змісту статті 7 ЦПК України, можна повністю погодитися з думкою В. А. Кройтора про те, що зміст принципу гласності цивільного судочинства становлять правові вимоги, звернені прямо до суду (процесуальний зміст принципу гласності) і положення, які закріплюють права громадян, що виникають у зв'язку з

проведенням відкритого судового розгляду (публічність) [7, 421].

Наразі триває дискусія щодо сутності принципу гласності, викликана змістом ч. 1 статті 7 ЦПК України, відповідно до якої гласність судового процесу визначається як усний і відкритий розгляд справ у судах.

Отож одні науковці розглядають відкритість як елемент принципу гласності. Так, М. Й. Штефан вважав, що закріплене у ЦПК України визначення змісту принципу гласності як відкритого розгляду справ у суді не є повним. Гласність означає також відкритість усіх матеріалів справи для осіб, які беруть участь у справі, їхнє право ознайомлюватися з ними, обов'язкове їх інформування про час та місце судового засідання і про виконання окремих процесуальних дій. Гласність судового розгляду полягає також у праві публікувати звіти і повідомлення про судові процеси в пресі, інформувати про них по радіо, телебаченню та з використанням інших засобів масової інформації, обговорювати матеріали справи в трудовому колективі тощо. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної чи письмової інформації щодо результатів розгляду справи [12, 40]. Наведений підхід має підтримку й у сучасних дослідників [11, 195–198].

На думку інших учених, слід розмежовувати гласність і відкритість. Так, В. А. Кройтор вважає, що відкритість є однією з форм реалізації гласності судочинства [7, 421].

Деякі науковці пішли ще далі, висловивши думку, що гласність означає усність судочинства, а відкритість судового розгляду має на меті зробити судочинство доступним для присутності всіх бажаних. Усність, або гласність, забезпечує всіх учасників та інших осіб, які присутні в залі, бути обізнаними у справі, це обов'язок усного проголошення своїх вимог, надання показань, а також проголошення рішення [14, 59]. Проте з такою думкою погодитися не можна, оскільки відбувається отождоження глас-

ності з усністю та підміна гласності відкритістю. Загалом, відкритий та закритий судовий розгляд справ, усність та письмовість можна розглядати як елемент цивільної процесуальної форми здійснення судочинства. Слід зазначити, що у цивільній процесуальній доктрині виокремлювався принцип усності, безпосередності та безперервності. При цьому, на думку дослідників, принцип усності відображає одну зі сторін процесуальної діяльності — переважний спосіб спілкування суду з іншими учасниками процесу, учасників процесу між собою. Усність прискорює процес розгляду справ судом та водночас спрямована на одне з головних завдань цивільного судочинства — своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ [15, 134].

Своєю чергою, М. К. Треушніков зазначав, що цивільний процес будується на поєднанні двох засад: усності та письмовості, причому переважне значення в цьому поєднанні надається усності, незважаючи на те що сторонам, суду та іншим учасникам процесу доводиться закріплювати свої відносини і здійснювати процесуальні дії в письмовій формі [16, 81].

У сучасній цивільній процесуальній літературі можна також зустріти думку про необхідність виокремлення принципу усності, що покликаний забезпечити наочність процесу, доступність його сприйняття для всіх учасників процесу та присутніх [17, 99]. Наведена точка зору є достатньо спірною, оскільки усність — це форма здійснення судочинства, яка може бути й у письмовій формі. Відтак форма здійснення судочинства бути принципом не може. Окрім цього, у ЦПК України серед засад цивільного судочинства принцип усності не виокремлений.

Прихильники широкого тлумачення принципу гласності вважають, що гласність судового процесу в цілому є похідною від принципу незалежності суду та рівності сторін у судочинстві, забезпечує «прозорість» судочинства, тобто судовий процес стає «прозорим» за умов визнан-

ня пріоритету прав людини і громадянина, а суспільство зацікавлене у незалежному суді та рівності сторін, і тому лише в умовах гласності судова незалежність і рівність сторін стають гарантованими; натомість гласність судочинства, яка також є необхідним елементом правосудної діяльності органів судової влади та умовою реалізації права на судовий захист інтересів суспільства у справедливому правосудді, проявляється в таких трьох аспектах: обов'язок суду забезпечити гласність судочинства; право сторін на гласний розгляд справи; право бажаючих бути присутніми у відкритих судових засіданнях, поширювати та отримувати інформацію про діяльність суду [18, 45].

Зважаючи на практику ЄСПЛ, можна дійти висновку, що гласність 1) має сприяти завданням судочинства, безпосередньо справедливому судовому розгляду, забезпечення якого є одним з основоположних принципів демократичного суспільства у значенні Конвенції (п. 56 рішення ЄСПЛ від 10 грудня 2009 р. у справі «Шагін проти України», п. 79 рішення ЄСПЛ від 4 грудня 2008 р. у справі «Белашев проти Росії» з наведеними посиланнями) [19]; 2) отожднюється з відкритістю, оскільки відмова національних органів повідомити заявникові про дату та час слухання у цій справі розглядалася як порушення гласності судового розгляду (п. 40 рішення ЄСПЛ від 8 листопада 2005 р. у справі «Стрижак проти України») [20]; 3) має забезпечуватися доступом громадськості до судового розгляду незалежно від місця розгляду справи та наявності існування загальнодоступної інформації про дату та місце засідання (п. 56 рішення ЄСПЛ від 9 червня 2011 р. у справі «Лучанінова проти України») [21]. У практиці ЄСПЛ можна зустріти й інші підходи до розкриття сутності принципу гласності.

Грунтуючись на положеннях національного законодавства та практичних підходах ЄСПЛ, доцільно розглядати принцип гласності та відкритості судочинства

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА

вого процесу і його повне фіксування технічними засобами як комплексний принцип, а відтак і зайняти позицію науковців, які є прихильниками широкого тлумачення принципу гласності.

Реалізація принципу гласності та відкритості судового процесу і його повне фіксування технічними засобами забезпечується, з одного боку, досяг-

ненням завдань та мети цивільного судочинства, а з іншого, реалізацією права на справедливий судовий розгляд та одну з його складових — права на доступ до правосуддя. ●

Список використаних джерел / List of references

1. *Енциклопедичний словник / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубінського. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2010. 606 с.*
2. *Комаров В. В. Теоретичні та практичні проблеми реалізації Конституції України : зб. тез доп. та наук. повід. учасн. Всеукр. наук.-практ. конф. (29–30 червня 2006 р.). Харків, 2006. С. 191–196.*
3. *Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.*
4. *Васьковський Е. В. Курс гражданского процесса. Т. 1 : Субъекты и объекты процесса, процессуальные отношения и действия. Москва : Бр. Башмаковы, 1913. 691 с.*
5. *Гамбаров Ю. С. Гражданский процесс : Лекции, экстраординарный профессор Московского университета. Москва : Литография Ф. Л. Шмидекке, 1896. 311 с.*
6. *Кройтор В. А. Процессуальный зміст принципу гласності цивільного судочинства. Форум права. 2011. № 3. С. 419–427.*
7. *Нефедьев Е. А. Учебник русского гражданского судопроизводства. Москва : Типография Императорского Московского Университета, 1909. 402 с.*
8. *Проблеми теорії та практики цивільного судочинства : монографія / В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, В. В. Баранкова та ін. ; за заг. ред. В. В. Комарова. Харків : Харків юрид., 2008. 928 с.*
9. *Гражданский процесс : учебник / под ред. М. К. Треушников. 5-е изд., перераб. и доп. Москва : Статут, 2015. 960 с.*
10. *Турлова Ю. А. Принцип гласності в оновленому процесуальному законодавстві України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. № 4. С. 195–198.*
11. *Штефан М. Й. Цивільний процес : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Київ : Ін Юре, 2001. 696 с.*
12. *Малешин Д. Я. Методология реформы гласности судопроизводства по гражданским делам. Российский ежегодник гражданского и арбитражного процесса. 2005. № 4. СПб., 2006. С. 135–144.*
13. *Серветник А. Г. Співвідношення принципів відкритості, гласності та публічності цивільного судочинства. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. 2014. № 12. Том 2. С. 58–61.*
14. *Осокина Г. Л. Гражданский процесс. Общая часть. Москва : Юристъ, 2004. 667 с.*
15. *Гражданский процесс : учеб. для вузов / под ред. М. К. Треушников. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Городец, 2007. 783 с.*
16. *Кройтор В. А. Цивільне процесуальне право України : підручник. Вид. 2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за заг. ред. д.ю.н., професора, академіка М. М. Ясинка. Київ : Алерта, 2021. Т. 1. 362 с.*

17. Курс цивільного процесу : [підручник] / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2011. 1352 с.
18. Рішення Європейського суду з прав людини від 10.12.2009 року у справі «Шагін проти України». URL:http://zaNon3.rada.gov.ua/laws/show/974_612 (дата доступу: 05.02.2022).
19. Рішення Європейського суду з прав людини від 08.11.2005 року у справі «Стрижак проти України». URL:http://zaNon2.rada.gov.ua/laws/show/980_441 (дата доступу: 05.02.2022).
20. Рішення Європейського суду з прав людини від 09.06.2011 року у справі «Лучанинова проти України». URL:http://zaNon2.rada.gov.ua/laws/show/974_788 (дата доступу: 05.02.2022).

1. Entsyklopedychnyi slovnyk / za zah red. d-ra filol. nauk, prof. V. V. Dubinskoho. Kharkiv : Klub simeinoho dozvillia, 2010. 606 s.
2. Komarov V. V. Teoretychni ta praktychni problemy realizatsii Konstytutsii Ukrainy : zb. tez dop. ta nauk. povid. uchasn. Vseukr. nauk.-prakt. konf. (29–30 chervnia 2006 r.). Kharkiv, 2006. S. 191–196.
3. Teoriia derzhavy ta prava : navch. posib. / Ye. V. Bilozorov, V. P. Vlasenko, O. B. Horova, A. M. Zavalnyi, N. V. Zaiats ta in. ; za zah. red. S. D. Husarieva, O. D. Tykhotmyrova. Kyiv : NAVS, Osvita Ukrainy, 2017. 320 s.
4. Vaskovskiy E. V. Kurs hrazhdanskoho protsessu. T. 1 : Sub'ekty y ob'ekty protsessu, protsessualnye otnosheniya y deistviya. Moskva : Br. Bashmakovy, 1913. 691 s.
5. Hambarov Yu. S. Hrazhdanskiy protsess : Lektsyy, ekstraordynarnyy professor Moskovskoho unyversyteta. Moskva : Lytohrayfia F. L. Shmydekke, 1896. 311 s.
6. Kroitor V. A. Protseualnyi zmist pryntsyphu hlasnosti tsyvilnoho sudochynstva. Forum prava. 2011. № 3. S. 419–427.
7. Nefedev E. A. Uchebnyk russkoho hrazhdanskoho sudoproizvodstva. Moskva : Ty-pohrafiia Ymperatorskago Moskovskago Unyversyteta, 1909. 402 s.
8. Problemy teorii ta praktyky tsyvilnoho sudochynstva : monohrafiia / V. V. Komarov, V. I. Tertyshnikov, V. V. Barankova ta in. ; za zah. red. V. V. Komarova. Kharkiv : Kharkiv yuryd., 2008. 928 s.
9. Hrazhdanskiy protsess : uchebnyk / pod red. M. K. Treushnykova. 5-e yzd., pererab. y dop. Moskva : Statut, 2015. 960 s.
10. Turlova Yu. A. Pryntsyph hlasnosti v onovlenomu protseualnomu zakonodavstvi Ukrainy. Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii. 2018. № 4. S. 195–198.
11. Shtefan M. Y. Tsyvilnyi protses : pidruch. dlia stud. yuryd. spets. vyshch. zakl. osvity. Vyd. 2-he, pererob. ta dop. Kyiv : In Yure, 2001. 696 s.
12. Maleshyn D. Ya. Metodolohiya reformy hlasnosti sudoproizvodstva po hrazhdanskym delam. Rosyiskiy ezhehodnyk hrazhdanskoho y arbytrazhnoho protsessu. 2005. № 4. SPb., 2006. S. 135–144.
13. Servetnyk A. H. Spivvidnoshennia pryntsyphiv vidkrytosti, hlasnosti ta publichnosti tsyvilnoho sudochynstva. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser. : Yurysprudentsiia. 2014. № 12. Tom 2. S. 58–61.
14. Osokyna H. L. Hrazhdanskiy protsess. Obshchaia chast. Moskva : Yurystъ, 2004. 667 s.
15. Hrazhdanskiy protsess : ucheb. dlia vuzov / pod red. M. K. Treushnykova. 2-e yzd., pererab. y dop. Moskva : Horodets, 2007. 783 s.
16. Kroitor V. A. Tsyvilne protseualne pravo Ukrainy : pidruchnyk. Vyd. 2-he, pererobl. ta dopov. : u 2 t. / za zah. red. d.iu.n., profesora, akademika M. M. Iasynka. Kyiv : Alerta, 2021. T. 1. 362 s.
17. Kurs tsyvilnoho protsesu : [pidruchnyk] / V. V. Komarov, V. A. Bihun, V. V. Barankova ta in. ; za red. V. V. Komarova. Xarkiv : Pravo, 2011. 1352 s.

18. *Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 10.12.2009 roku u spravi «Shahin proty Ukrainy». URL: http://zaNon3.rada.gov.ua/laws/show/974_612 (data dostupu: 05.02.2022).*
19. *Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 08.11.2005 roku u spravi «Stryzhak proty Ukrainy». URL: http://zaNon2.rada.gov.ua/laws/show/980_441 (data dostupu: 05.02.2022).*
20. *Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 09.06.2011 roku u spravi «Luchaninova proty Ukrainy». URL: http://zaNon2.rada.gov.ua/laws/show/974_788 (data dostupu: 05.02.2022).*

Надійшла до редакції 18.03.2022 року

Shtefan O. The principle of transparency and openness of the judicial process and its full fixation by technical means in the civil proceedings of Ukraine. The article substantiates the relevance and necessity of further in-depth research on the principle of transparency and openness of the judicial process and its full fixation by technical means in civil proceedings of Ukraine, proves the objective connection between the principles of civil proceedings and processes in society and the method of the field of law, as well as between the very principles that comprise the system.

It defines the principles of civil procedural law as the main ideas, fundamental principles of the tasks and objectives of civil proceedings, enshrined in the rules of civil procedural law, which reflect the specifics of the subject and method of legal regulation of civil procedural law, as one element of the legal regulation of civil procedure, which are in a dialectical relationship and interdependence with other elements of the mechanism of legal regulation.

Different approaches to the disclosure of the essence and legal implementation of the principle of publicity and openness of the trial and its full fixation by technical means, which are reflected in the scientific works of procedural law professionals of the past and modern researchers. It turns out that this principle is a constitutional, intersectoral, organizational principle of civil procedural law, which has a normative consolidation at both national and international levels of legal regulation.

Based on the analysis of the legislation, the content of the principle of publicity and the principle of openness as components of the principle of publicity and openness of the trial and its full fixation by technical means, exceptions to these principles, as well as legal mechanisms for their implementation. The legal positions of the European Court of Human Rights on the disclosure of information with limited access are analysed. The conclusion is substantiated that the principle of openness and openness of the judicial process and its full fixation by technical means is a complex principle, its implementation is ensured, on the one hand, by achieving the tasks and goals of civil proceedings, and on the other, by exercising the right to fair trial components — the right of access to justice.

Keywords: principle of publicity and openness of judicial process and its full fixing by technical means, principles of civil proceedings, civil proceedings, information with limited access, mechanism of legal regulation